

שער מאה היגונוח

ציטוטון

אחד התיאורים המרגשים ביותר בספר האקספרס הפאטאגוני הישן (ראו: תרגום), הוא הקטע שבו מתוארת פגישתו של מחבר הספר, אמריקאי צעיר בשם פול תרן, עם הסופר הארגנטיני הקשיש והעיוור הרורה לואיס בורחס (שספריו גן השבילים המתפצלים וספר הישיות הדמיוניות לאראור בתרגום לעברית). קטעים מפרק המפי"ג ש מובאים בזה:

קול גרירת רגליים עלה מן המסדרון, וגם ריטון ברוך. בורחס הופיע מחדר המבוא העמום, מגשש את דרכו לאורך הקיר. הוא היה לבוש ברשמיות, בחליפה כחולה-כהה ובעניבה כהה; שרוכי נעלו השחורות היו קשורים ברפיות ושרשרת שעון השתלשלה מכיסו. הוא היה גבוה מכפי שציפיתי, ופניו נחננו במראה אנגלי — רצינות חיוורת היתה טבועה בלסתותיו ובמצחו. עיניו היו נפרדות, לטושות ועיוורות. אבל בריאותו, חוץ מהגישושים שלו והמרטט הקל של ידיו, היתה מצויינת. היתה בו נוקדות של נוקדות של רוקח. ערוו היה נקי — לא היו כתמי גיל על ידיו — ובפניו ניכרה יציבות. סיפרו לי שהוא, בערך בן שמונים, הוא עמד אז בשנתו השבעים ותשע, כאשר תגוע לילי, אמר לכפילו בסיפור, האחר, יאבד לך מאור עיניך כמעט כליל. עדיין תוכל להבחין בצבע הקיחוב ובין אורות יצללים. אל תדאג. עיוורון הדרגתי איננו טראגדיה. הוא כמו ערב קיץ איטי...

...קראתי לו את סיפורו של מעשה-האופיום, שער מאה היגונוח, כמת עצוב, אמר בורחס. זה נורא. האיש אינו יכול לעשות דבר. אבל שים לב איך קיפלינג חוזר שוב ושוב על אותו שורות עצמן. אין לו שום עלילה, אבל זה נחמד. הוא נגע במקטורן החליפה שלו. מה השעה? הוא שלף את שעונו הכיס שלו ונגע במחור גים. תשע וחצי — צריך ללכת לאכול. כשהחזרתי את סיפורו של קיפלינג למקור מו — בורחס דרש בתוקף להחזיר את הספרים למקומם המדויק — אמרתי, אף פעם אינך שב וקורא את הספרים שכתבת?

לעולם לא. אני לא מרוצה מהספרים שלי. המבקרים הגזימו מאוד בחשיבותם. אני מעדיף לקרוא. — הוא קרב בפת אומיות אל מדפי הספרים והחווה בידיו תנועה של איסוף — סופרים אמיתיים, החיחה! הוא נפנה אלי ושאל, אתה קורא מחדש את הספרים שלי?

כן, פייר מנאר. זה היה הסיפור הראשון שכתבתי. הייתי אז בן שלושים ושש או שלושים ושבע. אבי אמר, קרא הרבה ואל תמחר להדפיס — בדיק במלים האלה. הסיפור הטוב ביותר שכתבתי בחיי היה, הפור לש' גם, דרום הוא סיפור טוב. לא יותר מכמה עמודים. אני עצלן — כמה עמודים ואני גמור. אבל, פייר מנאר הוא בדיחה, לא סיפור...

...הוא לקח את מקלו מן הספה שבט רקליו ויצאנו, יורדים במעלית הצרה, עוברים דרך שער הברזל. המסעדה היתה מעבר לפינה — לא יכולתי לראותה, אבל בורחס ידע את הדרך. האיש העיוור הנחה אותי, אפוא. התליכה ברחוב הזה של בואנוס-איירס עם בורחס היתה כמו הליכה באלכסנדריה בהנחייתו של קאוואמי או כמו שיטוט בלאהור בהנחייתו של קיפלינג. העיר שייכת לו, והוא עצמו היה בין אלה שיצרו אותה.

המסעדה היתה מלאה ורועשת להפליא. אבל ברגע שבורחס נכנס פנימה, נוקש במקלו ומגשש את דרכו בין השולחנות, שניכר בעליל שהוא מכירם היטב, השתררה דממה בין השועים. הם הכירו את בורחס ועם כניסתו פסקו כל שיחה ואכילה. זו היתה דומיה מתוך כבוד וסקרנות גם יחד, והיא נמשכה עד שבורחס התיישב ומסר למלצר את הזמנתו.

אכלנו לבבות-דקלים, דגים וענבים. אני שתיתי יין, בורחס שתה רק מים. הוא היטה את ראשו לצדדים כדי לאכול, וניסה לתקוע את מזלגו בנתחי הדקל. אחר-כך ניסה להשתמש בכף, אבל בסופו של דבר אמר נואש ואכל בצלבעותיו.

אתה יודע מה המישה הגדול ביותר שעושים כשמנסים להסיר את דוקטור ג'קיל ומיסטר הייד? אמר בורחס, משתמשים באותו שחקן לשתי הדמויות. היו צריכים להשתמש בשני שחקנים שונים. זאת היתה כוונתו של סטיוונסון. ג'קיל היה שני אנשים. ורק בסוף מתברר לך שהוא אותו אדם...

סופר-עיוור בורחס נוקדות של רוקח

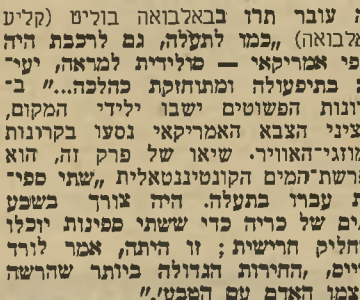
1200 קילומטרים. אחת התחנות הראשוניות היתה הבאראקאטאקה (במקום הזה נולד הסופר גבריאל גארסיה מארקס; זו היתה מאקונדו של פופת שלכת' ושל מאה שנים של בדידות...). בהמשך הדרך התלה הרכבת להעפיל לעבר פיס גות הרי-האנדים, עד הגיעה לבגוטה (צריחו הכנסיות ודאי העניקו לבגוטה יופי עגום, קודם שנכננו שם גורדי-הש-חקים...). בבגוטה עורך תרו חשבון נפש תרבותי ואמנותי, באמצעות עולם של פוסטרים, ומתאר פוסטר אחד שאותו רכש: "הוא הראה את ישרו על הצלב, אבל הוא הצליח לחלץ את ידו האחת מן המסמרים; הוא נשאר תלוי על הצלב, אבל זרועו החופשית חבקה את כתפו של לורנס גרייה מתפלל והוא אמר, גם אני נרדפתי, איש גרילה נחוש שלי...". ה פוסטר מספר את כל סיפור תת-היבשת, שתרו חוצה ברכבות המונות שלה.

המסע באקספרס-קאלית, מוליך את תרו לשומקום: "הייתו בשומקום. הענו משום-מקום. איבאנה, ארמניה, קאלי: אלה שמות על המפה, ותו לא...". אחרי שיחות עם איכרים על קפה קולומביאני, וכל הגיצול הכרוך בו, מגיע תרו לפרק שותרתו באוטופרו לגואיאקיל ("האומרו פרו — מרכב של אוטובוס שנהפך לקרייט רכבת..."). מוג'האווייר של העיר קיטו מפליא את המחבר, "לפעמים נתלו עננים על פני העיר בגובה כה נמוך עד שנראה היה כאילו אפשר להשיג יד ולקלף אנציים של אדים מתוך תקרת הרקיע", בעוד גברת אחת מבהירה לו: "אל תשפט אנשים לפי אנשיה שלהם. בדרום-אמריקה כדאי לשפוט אנשים לפי הגובה שלהם מעל פני הים...".

בגואיאקיל מתגורר תרו במלון יוצא-דופן: "ואבל כל החררים במלון היקר הזה (הוא נקרא על שמו של צייר חוקר-דת גרמני מפורסם, שהיה סוחר חוקר-טבע) הדיפו צחנה של חולדות. זה היה ריח של בגדים לעוסים, גללים ופחב, שעלה מכל פינה...". שם פוגש תרו בפלב רחוק של מישהתחו האיטלקית, בני נז' ר' המפורסם (על פני היבשת כולה "ציליה מלאה בהם"). בגי'המישפחה הם אייליהון ("הם סיפרו לי שהם עצמם לא נפגו מעולם ברכבת...").

בטרן-הליסיירה יוצא תרו למסע מטורף אל "פרו, לפנים ממלכת זהב שהשתרעה על פני שליש היבשת, הרי דרדה פלאים ונראתה בתבוסתה כמו שאינה מסוגלת להעניק איזו תקווה לפור עלים הממורמרים האלה...". הרכבת מרי לכה את תרו לגבהים, עד שהוא מת חיל לחוש בסימנים למחלת-גבהים ("סחר-חורות וכאב-ראש קל... כמה מנוסעי ה-רכבת התחילו להקיא. הם עשו זאת באותו חוסר מכוונה מעורר המלה של אנשים ללא תקנה... מצאתי שם פראני לבוש בסרבל הממלא בלונים ממיכל המצן. הוא הושיט אותם לנוסעים מדוכאים-למראה שינקו מהם בתודה. תפסתי את מקומי בתור וגיליתי כי כמה שאיפות של המצן הצלילו את ראשי וקללו על נשימת...". והרכבת ממשיכה לטפס על אחד מגאות העולם, כאשר מרבית הנוסעים דוברים קצ'ואה, שפת האינקה ("לא הייתי צריך להסתכל במפה כדי לדעת שאני מצוי ב-חור שכוח-אל מעבר להרי-החושך...").

בפרק ברכבת למאצ'ו-פיצו יורד תרו אל העמקים הנדירים והמוזרים של בני האינקה, עד שהרכבת מבאה אותו לבי מאצ'ו-פיצו, המכונה "הכירה האחרונה של האינקה...". (רק במדרגה האחרונה, בראש הגבעה, נתגלתה לפנינו העיר כזו לה. היא השתרעה על פני הפסגה כמו שלד שבור ענקי שהקפדורים ניקרו מעליו כל שמץ של בשר...". מלה-פאו שבבני ליביה עד לעיר טוקומאן שבצפון ארגנטינה, מוליכה, על-פני 1500 קילומטרים, רכבת האל-פאטאגוניאנו. כדי להגיע ל-רכבת זו היה על תרו להגיע ללה-פאו ("שיכנת ברוב של יותר מ-3,000 מטר ריב...") כדי להחליץ מהמלכות המרכז-אמריקאית, מעפילה רכבת זו לגובה של 4000 מטרים, בטרם יירדה לארגנטינה ("קרן-השינה שלי היה שייך לרכבת ה-ארגנטינית ונועד להגיע עד התחנה הפו-פית בסוקומאן. היה זה קרן פולמן סו-לידי, מתוצרת בריטית, כבן המישיש שנה..."). מתוך הגבהים הסהרוריים ירדת לה הרכבת, עד שהיא מעבירה את תרו את קו התת-רבות, אל ארגנטינה ("הצינו את הוגי-הר. הקו היה ממש, סדק בהרים שסימנם פסים מרובדים, כמו

האכספרס הפאטאגוני הישן פיגור ושמו, פרוגרטיו

מה עובר תרו בבאלבואה בוליס (קליט באלבואה), "כמו תעלה, גם לרכבת היה אופי אמריקאי — סולידיק למראה, יעיר לה בתיפעולה ומתוחזקת כהלכה...". ב-קרונות הפשוטים ישוב ילידי המקום, קוצני הצבא האמריקאי מסעו בקרונות ממוזג-האוויר. שיאו של פרק זה, הוא בפרשת-המים הקונטיננטלית, "שתי פסי-נות עברו בתעלה. היה צורך בשבע שנים של כריה כדי ששתי פסינות יוכלו להחליק חרישית; זו היתה, אמר לורד ברייס, החירות הגדולה ביותר שהרשה לעצמה האדם עם הפכעו".

מיפנה מתחולל כשעולה תרו על ה-אקספרס-הטול לבגוטה, בירת קולומביה. על ארץ זו הוא כותב, שכל אנשיה אחדו על-ידי מיצרן אחד: "ממים קלים. היה מי שנידל אותם, מי ששבר אותם, מי שקנה אותם, מי שעישן אותם...". המארוואונה מקולומביה היא המעולה שבכולם ("מעשי, עש' בכל רחבי הער' לב מוהים את טעם המוצר הזה, הנקרא זהב קולומביה". מסע רכבת זו נמשך

קום... החותם שהטביע צ'ה גווארה ב-מעצבי הכנדים הוא חלק מהטראגדיה שלו...". תרו, המגיע אל בואנוס-איירס, מתארה כך: "בכתיה וברחובותיה ניכר כל ההידור של העולם הישן, ובתשורה כא' לכלל ביטוי כל הנסות והבריאות הבוטה של העולם החדש... צ'ה גווארה, עוררה לואיס בורחס ואדולף אייכמן חשו כאו בני-בית באותה מידה...".

את עולמה של בואנוס-איירס מתאר תרו בפרק המכונה בתת-קרקעית של בואנוס-איירס. הוא פוגש בה את הרורה לואיס בורחס (ראו: ציטוטון).

בשני פרקים מסכמים, דרך האקספרס לאגוס דל-סור (אגמי הדרום) והאקספרס הפאטאגוני הישן הוא מגיע אל מחוץ חפי צו, קצה היבשה, ואל סוף מסעו. בשני רכבות אלה הוא מאזן את הריגוש המעט שבפגישותיו עם בורחס, סופר היבשת ומשמר הקלסיקה, שבעיוורונו מייצג את עיוורונו ואומללותה של היבשת כולה. האקספרס הפאטאגוני הישן, חושף עולם ומלואו לפני הנחנקים בסביאה של הר תרבות המערבית. החסרים את צל צילו של מושג על המתרחש באותו ת-עולם. באותה חצרי-אחרית של ארצות-הברית.